

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

Son 11 Jild 4

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ**

№ 11 (4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

Саидов Сарвар Атабулло ўғли – катта илмий ходим, Имом Термизий халқаро илмий-тадқиқот маркази, илмий тадқиқотлар бўлими.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Хожаев Азизхон Саидалоҳонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулов Жамолиддиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудири;

Носирходжаева Гулнора Абдукаххаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилевич – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Аҳмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат ҳавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Эргашев Икром Абдурасулович – юридик фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Каюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохид Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбаҳор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Караматдиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабобовна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Лутфиллаев Ҳамидилло Муродиллаевич</i> “ЖАВОҲИР АТ-ТАФСИР ЛИ ТУҲФАТ АЛ-АМИР” АСАРИНИНГ МАЗМУНИ ВА ТАРКИБИЙ ҚИСМЛАРИ ҲАҚИДА	12-17
<i>Эгамбергенов Ҳайтбой Ҳамидулло ўғли</i> ТОШ ДАВРИ АҲОЛИ МИГРАЦИЯЛАРИ (ЎРТА ОСИЁНИНГ ЖАНУБИЙ, ЖАНУБИЙ-ҒАРБИЙ ВА ҚУЙИ АМУДАРЁ ҲУДУДЛАРИ МИҚЁСИДА)	18-25
<i>Esonov Ziyodbek Yuldashevich</i> ҚО’ҚОН ХОНЛАРИ СУЛОЛАСИНИНГ ГЕНЕОЛОГИК ТАҲЛИЛИ	26-31
<i>Mamatqulov Bekzod</i> О’ЗБЕКИСТОНДА XX-АСРНИНГ 20-40-ЙИЛЛАРИДА СANOAT TARMOQLARINING RIVOJLANISHI VA KADRLAR TARKIBINI SHAKLLANTIRISH JARAYONLARI	32-38
<i>Asadova Ra’no Baymanovna</i> О’ЗБЕК- HIND MUNOSABATLARINING YANGI BOSQICHGA KO’TARILISHI: HAMKORLIK ISTIQBOLLARI	39-42
<i>Saidova Raxima</i> О’ЗБЕКИСТОН ВА ИТАЛИЯ MUNOSABATLARINING ME’YORIY-HUQUQIY MANBALARI	43-48
<i>Ortiqov Yosin Abdulboqiyevich, Ergasheva Ra’no Muzaffarbek qizi</i> AFROSIYOB ARXEOLIGIK YODGORLIGINING O’RGANILISH TARIXI	49-55
<i>Iriskulov Bekzod Jaxongirovich</i> TURKISTON GENERAL-GUBERNATORLIGI BYUDJETINING SARFLANISHIGA DOIR AYRIM MULOHAZALAR	56-60
<i>Mirsoatova Sayyora Turg’unovna</i> QOYATOSH SURATLARIDA IBTIDOIIY DAVR IQTISODIIY HAYOTINING AKS ETISHI	61-66
<i>Лухмонов Шахзод Сайфиддин ўғли</i> ВЛИЯНИЕ ДЕНЕЖНОЙ ЭМИССИИ В 1918-1920 ГОДАХ НА СОЦИАЛЬНО- ЭКОНОМИЧЕСКУЮ ЖИЗНЬ НАРОДОВ ТАССР	67-71
<i>Axmedov Bekzod</i> SOVET HOKIMIYATI TOMONIDAN O’ZBEKISTONDA QORAKO’LCHILIKNI RIVOJLANTIRISH TADBIRLARI.....	72-75
<i>Mamatov Jasurbek Qodirqul o’g’li</i> NAMANGAN VILOYATI ZIYORATGOHLARINING AHOLINING IJTIMOIIY HAYOTIDAGI O’RNI (UYCHI TUMANI DEVONA BUVA ZIYORATGOHI MISOLIDA)	76-80
<i>Saidaxmatov Sharifbek Toshpo’latovich</i> SURXONDARYO VILOYATI SANOATINI RIVOJLANTIRISH STRATEGIYASINING ASOSIIY YO’NALISHLARI	81-88

Ибрагимов Рахмон Зиёдуллаевич

ТОШКЕНТ ВОҲАСИ ПАЛЕОМЕТАЛЛ ДАВРИ ЖАМИЯТИ ТАРАҚҚИЁТИДА ТАБИИЙ
РЕСУРСЛАРНИНГ АҲАМИЯТИ 89-93

Akrorov Botir Bakhodirovich

ДОГОВОРНО-ПРАВОВАЯ БАЗА СОТРУДНИЧЕСТВА РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН И ИРАНА
В ГОДЫ НЕЗАВИСИМОСТИ 94-99

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

Tursunov Bekmuxammad Omonovich

IQTISODIYOTDAGI TARKIBIY O'ZGARISHLAR SHAROITIDA SANOAT KORXONALARI
RAQOBATBARDOSHLIGINI TA'MINLASH MEKANIZMI TAKOMILLASHTIRISH 100-108

Muxitdinova Kamola Alisherovna

«OLMALIQ KON-METALLURGIYA KOMBINATI» AJDA ISHLAB CHIQARILADIGAN
MAHSULOTLARNING SANOAT KORXONALARIDA QO'LLANISHI 109-115

Madraximov Qaxramon Egamberganovich

INNOVATSION FAOLIYATNI RIVOJLANTIRISH ORQALI IQTISODIY BARQARORLIKKA
ERISHISH YO'LLARI: XORAZM VILOYATI MISOLIDA..... 116-125

Кетманов Авазбек Маликович

КИЧИК БИЗНЕС МОЛИЯВИЙ РЕСУРСЛАРИ САМАРАДОРЛИГИ ОМИЛЛАРИ ВА УЛАРНИНГ
ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ 126-134

Xolmirzayev Abdulxamid Xapizovich

KAMBAG'ALLIKKA QARSHI KURASHISHNING OMILLARI..... 135-142

Bahriddinov Jahongirbek Ravshanjon ogli

MARKET MECHANISMS, METHODS OF PRICE FORMATION IN THE SYSTEM OF MARKETING
OF GOODS AND SERVICES 143-152

Ilhamova Zarnigor Po'latjon qizi

MINTAQA TURIZMINI RIVOJLANTIRISHDA RAQAMLI MARKETING TIZIMINI
TASNIFI 153-160

Sharipov Komil

MINTAQAVIY KAMBAG'ALLIKNI KAMAYTIRISHDAGI KICHIK BIZNESNING ROLI 161-170

Rajabov Navruzbek Azimjonovich

MAISHIY XIZMAT KO'RSATISH SOHASINI RIVOJLANISHI VA KAMBAG'ALLIKNI
QISQARTIRISHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR TAHLILI 171-179

Mirzaeva Shirin Nodirovna

SUPPORT AND DEVELOPMENT OF WOMEN'S ENTREPRENEURSHIP IN
UZBEKISTAN..... 180-187

Pardayev Rasulbek Islomovich

TURIZM XIZMATLARI SIFATINI BAHOLASHNING USULLARI VA ULARNING
TAHLILI 188-196

Bahodirov Shohruh Bahodir o'g'li

SANOAT KORXONALARIDA INNOVATSION FAOLIYATNI BOSHQARISH
XUSUSIYATLARI 197-202

Рахимов Бахромжон Ибрахимович

ВНЕДРЕНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ МЕТОДОВ ДЛЯ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОГО
ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ВОДНЫХ РЕСУРСОВ 203-209

Zakirova Gulnora Mirzalievna, Madaminov Abdulaziz Anvarjon o'g'li

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA EKSPORT VA IMPORT SALOHİYATI (NAMANGAN
VILOYATI TAHLILIDA)..... 210-216

Hasanov Ilkhom Isakovich

IMPROVING THE FINANCING MECHANISM OF THE SCIENTIFIC SUPPLY SYSTEM IN THE
AGRICULTURE OF UZBEKISTAN..... 217-221

Ibragimova Nilufar Ziyadullayevna

CHAKANA SAVDO KORXONALARIDA XIZMATLAR KO'RSATISHNING
XUSUSIYATLARI 222-227

Maxmudov Jasurbek Ergashevich

INNOVATION IQTISODIYOT SHAROITIDA KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINI MOLIYAVIY
JIHATDAN QO'LLAB-QUVVATLASH TAHLILI 228-233

Ravshanov Nodirjon Begalievich

TA'LIM XIZMATLARI BOZORIDA OLIY TA'LIM MUASSASALARI RAQOBATBARDOSHLIGINI
OSHIRISHNING AHAMIYATI 234-243

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Murtozayev Shahobiddin Baxriddinovich

SHIHOIDDIN SUHRAVARDIY FALSAFIY QARASHLARIGA IJTIMOYIY-SIYOSIY
VAZIYATLARNING TA'SIRI 244-248

Qutlimuratov Sardorbek Rustamovich

XORAZM JADIDLARI MA'NAVIY MEROSINING YANGI O'ZBEKISTONDA YOSHLARINI
VATANPARVARLIK VA BAG'RIKENGLIK RUHIDA TARBIYALASHDAGI AHAMIYATI..... 249-254

Saburov Jaloliddin

XVIII-ASR OXIRI VA XIX-ASR BOSHLARIDA BUXORO AMIRLIGIDA ILM-FAN VA MADANIY
HAYOT RIVOJI 255-260

Jabborov Ikromjon Jumaniyozovich

NAJMIDDIN KUBRO TA'LIMOTIDA "KOMIL INSON " TARBIYASI VA UNING AXLOQIY VA
MA'NAVIY YUKSALISHGA OID G'OYALARNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI 261-265

Saidkulov Nuriddin Akramkulovich

FORMATION OF PERSPECTIVES REGARDING SOCIETY'S STABILITY 266-271

Adilov Zafar Yunusovich

MAHMUD AZ-ZAMAHSHARIY QARASHLARIDA SUV VA SHIFOBAXSH
MEVALAR MASALASI 272-277

Yuldashev Farrux Abdurakhmanovich

ON THE QUESTION OF THE UNIQUE ROLE OF THE PRINCIPLES OF HUMANITY AND
PATRIOTISM IN THE DEVELOPMENT AND STRENGTHENING OF THE FUTURE OF THE
YOUNG GENERATION 278-282

Ganiyev Baxodirjon Sodiqjonovich

TADBIRKORLIK MADANIYATINING SENSUALISTIK VA AKSIOLOGIK XUSUSIYATLARINING
IJTIMOIY-FALSAFIY TAHLILI 283-287

11.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI*Baxronova Dilrabo*

PROTOTURKIYLARNING AMERIKA QIT'ASIGA KO'CHISHI: LEKSIK PARALLELLIZM VA ETIMOLOGIK-SEMANTIK TADQIQ 288-295

Daliyeva Madina

DETERMINANTS OF COGNITIVE MODELING OF POLYSEMY OF LINGUISTIC TERMS IN ENGLISH, UZBEK, AND RUSSIAN LANGUAGES 296-300

Paluanova Khalifa

STRATEGIES FOR ENHANCING PRAGMATIC COMPETENCE IN SECOND LANGUAGE ACQUISITION (SLA) THROUGH EFFECTIVE APPROACHES 301-306

Равшанов Махмуд

СЕМАНТИКА ГЛАГОЛОВ В «ДИВАНИ ЛУГАТ-ИТ ТУРК» МАХМУДА КАШГАРСКОГО 307-311

Bekbergenova Gulaim Aijarıkovna

SEMANTIC CLASSIFICATION OF ENGLISH AND KARAKALPAK ANTHROPOCENTRIC PROVERBS 312-318

Normamatov Farrux Komiljon o'g'li

MURAKKAB USLUBDAGI ASARLAR XUSUSIYATLARI VA UNDA FORMALIZM YONDASHUVI 319-322

Gulamova Dilobar Imamkulovna

ADABIYOT DARSLIKLARDA EVFEMIZMLARNING QO'LLANILISHI VA TAHLILI 323-326

Xolmuxamedov Baxtiyor

TERS LUG'ATLARNING ASOSIY XUSUSIYATI VA ULARNI TUZISH METODIKASI 327-334

Chorieva Iroda Kurbonboevna

KASALLIK NOMLARI VA BELGILARI KELTIRILGAN INGLIZ VA O'ZBEK MAQOLLARINING LINGVOMADANIY XUSUSIYATLARI 335-339

Ganiyeva Orzigul Xayriddinovna

XX ASR AMERIKA REALISTIK QISSACHILIGIDA POETIK KONSTRUKSIYA: SHAKL VA MAZMUN MASALASI 340-345

Расулова Камола

ПОНЯТИЕ ТРАНСФОРМАЦИИ. ВИДЫ АВТОРСКИХ ПРЕОБРАЗОВАНИЙ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ 346-353

Омонов Турғунбой

“СУҒУРТА” ТЕРМИНИНИНГ ЛИНГВИСТИК ТАЪРИФИ 354-358

Хакбердиева Сайёра Фармоновна

ЛИНГВИСТИЧЕСКАЯ ОБЪЕКТИВИЗАЦИЯ ФРЕЙМА «МАТЬ» И «ОТЕЦ» В РУССКОМ И УЗБЕКСКОМ ЯЗЫКАХ 359-364

Xolmirzayev Baxtiyor Mirzamahmudovich

IJTIMOIY-SIYOSIY ASAR TARJIMASINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI 365-370

Gubaydullin Artur Faridovich

CHALLENGES OF TRANSLATION IN TERRY PRATCHETT'S "GOOD OMENS" 371-376

Abdullaeva Sevara Makhsudaliyevna

EMOTIVE INTENSIFIERS OF ENGLISH AND RUSSIAN LANGUAGES 377-381

Baymuradova Gulbaxar Chari Qizi

SURXONDARYO VILOYATI FITOTOPONIMLARINING STRUKTURGRAMMATIK

TAHLILI 382-385

Yuldasheva Nigora Baxodirovna

INGLIZ VA O'ZBEK PAREMIYALARINI O'RGANISHNING AKSIOLOGIK JIHATLARI 386-390

Quljanova To'lg'anoy Shodiyor qizi

ABDUVALI QUTBIDDIN SHE'RIYATIDA POETIK OBRAZLAR TAHLILI 391-396

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

Рузметов Хайрулла

ФУҚАРОЛАРНИНГ ЎЗИНИ ЎЗИ БОШҚАРИШ ОРГАНЛАРИ МАНСАБДОР ШАХСЛАРИНИНГ
КОНСТИТУЦИЯВИЙ-ҲУҚУҚИЙ ЖАВОБГАРЛИГИ 397-402

Ачилова Лилия Илхомовна

ТУРИСТИК ХИЗМАТЛАР КЎРСАТИШ БЎЙИЧА ФУҚАРОЛИК-ҲУҚУҚИЙ
МУНОСАБАТЛАРНИ ТАРТИБГА СОЛИШНИНГ УНИФИКАЦИЯСИ ЧЕГАРАЛАРИ
РАҚАМЛАШТИРИШ ШАРОИТИДА 403-410

Abdubannayev Umidjon

AXBOROTGA BO'LGAN INSON HUQUQLARINI TA'MINLASHNING
RIVOJLANISH BOSQICHLARI 411-421

Халиқулов Комолиддин Носирович

ХОРИЖИЙ ДАВЛАТ СУДЛАРИНИНГ ҚАРОРЛАРИНИ ТАН ОЛИШ ВА ИЖРО ЭТИШДА
ДАВЛАТ СУВЕРЕНИТЕТИ МАСАЛАЛАРИ 422-427

Тўраев Жавоҳир Усмон ўғли

ХОДИМЛАР МЕҲНАТ ҲУҚУҚЛАРИГА РИОЯ ҚИЛИНИШИ БЎЙИЧА ДАВЛАТ НАЗОРАТИ ВА
ТЕКШИРУВИ ТУШУНЧАСИГА ОИД НАЗАРИЙ ҚАРАШЛАР 428-433

Элмурзаев Билолиддин Нурмон ўғли

ТЕРГОВ ҲАРАКАТЛАРИНИ АМАЛГА ОШИРИШДА ТЕРГОВЧИНИНГ ПРОЦЕССУАЛ
МУСТАҚИЛЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШ 434-439

Djumaniyazova Dilfuza Kamalovna, Shayakubov Shomansur Shakabilovich

IJTIMOIIY HAVF GURUHIGA KIRUVCHI YOSHLAR O'RTASIDA HUQUQBUZARLIKLARGA
QARSHI KURASHISH BO'YICHA XORIJIY TAJRIBA 440-446

Алиев Асилбек Кадирович

КРИМИНОЛОГИЧЕСКИЕ (СОЦИАЛЬНЫЕ) ПРЕДПОСЫЛКИ И КОРНИ РАСПРОСТРАНЕНИЯ
АЗАРТНЫХ ИГР СРЕДИ НАСЕЛЕНИЯ 447-451

Нодирахон Абдурахманова

РЕГУЛИРОВАНИЕ ФИНТЕХА И КРИПТОВАЛЮТ: ОСНОВНЫЕ ВЫЗОВЫ И ПРАВОВЫЕ
АСПЕКТЫ 452-462

Ғайбуллаев Соҳибжон Ғайбуллаевич

РЕПО БИТИМЛАР – ТАЪМИНЛОВЧИ БИТИМ СИФАТИДА УМУМИЙ ТАВСИФ 463-469

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

Xusanova Mohira

OLIY O'QUV YURTLARIDA TALABALARNI BAHOLASH SHAKLINI
TAKOMILLASHTIRISH 470-479

<i>Берикбаев Алишер Аликулович</i> ТАСВИРИЙ САНЪАТ ФАНЛАРИНИ ЎҚИТИШДА ИЛҒОР ТАЪЛИМ ТЕХНОЛОГИЯСИДАН ФОЙДАЛАНИШ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШ	480-483
<i>Yusupova Shoxista Alimjanovna</i> TALABALARNING TASVIRIY SAN'AT MASHG'ULOTLARIDA IJODIY QOBILIYATINI SHAKLLANTIRISH TEXNOLOGIYASI	484-489
<i>Yakubova Nafisa Odilyanovna</i> CHIZMACHILIK DARSLARIDA TALABALARNI IJODIY-KREATIV FIKRLASHGA O'RGATISH	490-494
<i>Musirmanov Shohboz Usmon o'g'li</i> TURIZM SOHASIDA KADRLAR TAYYORLASHDA AMALIYOT VA NAZARIYANING PEDAGOGIK UYG'UNLIGI	495-500
<i>Suvankulov Umid Ilxom o'g'li</i> MALAKA OSHIRISH JARAYONIDA PEDAGOGLARNING DISKURSIV KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH TEXNOLOGIYASI	501-505
<i>Ibragimov A'lamjon Amrilloevich</i> O'QITUVCHILARNI UZLUKSIZ KASBIY RIVOJLANTIRISHGA KOGNITIVFUNKSIONAL YONDASHUV	506-518
<i>Jo'rayeva Feruza Baxtiyor qizi, Mavlonov Shaxzod Shahobiddin o'g'li</i> TA'LIMDA KOMMUNIKATIV INNOVATSION VOSITALAR VA ULARNING IMKONIYATLARI	519-524
<i>Siddiqova Shahnoza Ahmedovna</i> SCIENCE XALQARO BAHOLASH TADQIQOTLARINING O'ZBEKISTONDA BIOLOGIYA O'QITUVCHILARINING TABIIY FANLAR SAVODXONLIGINI SHAKLLANTIRISHGA TA'SIRI	525-529
<i>Xoliqov Nasriddin Abdikarimovich</i> MILLIY IQTISODIYOT RIVOJLANISHINING SHARTI SIFATIDA TA'LIM, FAN VA BIZNESNING O'ZARO ALOQALARI MAZMUNI	530-534
<i>Javliyeva Shahnoza Bahodirovna</i> TA'LIM SIFATIGA YO'NALTIRILGAN O'QUV MATERIALLARINI YARATISH MODEL 535-539	535-539
<i>Jumaboev Nabi Pardaboevich</i> TA'LIM SIFATIGA YO'NALTIRILGAN O'QUV MATERIALLARINI YARATISH MODEL 540-545	540-545
<i>Kayumov Erkin Kazakbayevich</i> THE IMPORTANCE OF FINE ARTS IN SHAPING STUDENTS' PERCEPTION AND CREATIVITY	546-550
<i>Khojamqulov Rasulbek Kurban ugli</i> THE NEED TO DEVELOP COMPETENCY OF FUTURE ENGINEERS USING COMPUTER GRAPHICS	551-555
<i>Latipova Gavhar Shavkat kizi</i> TARIX YO'NALISHI TINGLOVCHILARI UCHUN KREATIV SALOHİYATNI RIVOJLANTIRISH DOLZARB PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA	556-564
<i>Ernazarov G'olibjon Ne'matovich</i> ATROF- MUXITNING YUKORI XARORATIDA MUSHAK FAOLIYATI	565-568

Received: 31 October 2024
Accepted: 5 November 2024
Published: 15 November 2024

Article / Original Paper

SPECIFIC CHARACTERISTICS OF THE TRANSLATION OF A SOCIO-POLITICAL WORK

Kholmirezayev Bakhtiyor Mirzamahmudovich,

Candidate of philological sciences, associate professor. NamMTI

Abstract. This article is devoted to the analysis of translations into English of socio-political works written in Uzbek during the years of independence. Indeed, after independence, the practice of direct translation of works written in Uzbek into foreign languages became widespread. This article analyzes the specific features of the translation of socio-political works with the help of examples. At the end of the article, the conclusions obtained as a result of the analysis of the translations are presented.

Key words: socio-political, irony, adequate translation, author's style, influence, scientific research, translation, review, analysis.

IJTIMOY-SIYOSIY ASAR TARJIMASINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Xolmirzayev Baxtiyor Mirzamahmudovich,

Filologiya fanlari nomzodi, dotsent. NamMTI

Annotatsiya. Ushbu maqola mustaqillik yillarida o'zbek tilida yaratilgan ijtimoiy-siyosiy asarlarning ingliz tiliga tarjimalari tahliliga bag'ishlangan. Darhaqiqat, mustaqillikdan so'ng o'zbek tilida yozilgan asarlarni xorijiy tillarga bevosita tarjima qilish amaliyoti keng ommalashdi. Ushbu maqolada ijtimoiy-siyosiy asarlar tarjimasining o'ziga xos xususiyatlari masalasi misollar yordamida tahlil qilinadi. Maqolaning oxirida tarjimalarni tahlil qilish natijasida olingan xulosalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: ijtimoiy-siyosiy, kinoya, adekvat tarjima, muallif uslubi, ta'sir, ilmiy tadqiqot, tarjima, sharh, tahlil.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4I11Y2024N54>

Kirish. Ijtimoiy-siyosiy asarlar tarjimalarini tahlil etish bugungi tarjimashunoslikning dolzarb vazifalari sirasiga kiradi. Shu jihatdan qaraganda, bunday asarlar tarjimasi maxsus o'rganishni taqozo qiladi.

Ijtimoiy-siyosiy asarlarni atamalarsiz tasavvur qilish qiyin. Atamalarni boshqa tilga o'girishda ba'zan aynan o'ziday qabul qilish ma'qul yo'l bo'lsa, ayrim hollarda ular tarjima tilida mavjud bo'lgan muqobillari bilan almashtiriladi.

Tarjimachilik tarixida ijtimoiy-siyosiy tarjima xususiyatlarini o'rganish borasida ko'plab tadqiqotlar amalga oshirilgan. Ayniqsa, O'zbekiston davlat mustaqilligiga erishganidan so'ng bu sohada tub burilish yuz berdi. Hozirga kelib o'zbek tilida yaratilgan asarlar dunyoning ko'plab tillariga tarjima qilina boshladi. Mustaqil O'zbekistonni dunyoga tanitish, shuningdek, jahon ahlini huquqiy-demokratik davlat qurishdek ulkan niyatimizdan

voqif etishda bunday asarlar tarjimalari muhim o‘rin tutadi. Ular jahonning ko‘plab rivojlangan davlatlari tillariga tarjima qilinmoqda.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili (Literature review). XX asrning 20 – 30 - yillarida ijtimoiy-siyosiy adabiyotlardan asosan marksizm-leninizm klassiklari asarlari o‘zbek tiliga tarjima qilindi. O‘sha davrlarda siyosiy adabiyotlarni Yevropa tillaridan bevosita tarjima qilish borasida yetarli tajriba yo‘qligi bois o‘zbek tiliga o‘girilgan shu sohaga oid asarlar ham faqatgina rus tili orqali amalga oshirilar edi.

G‘. Salomov o‘zining “Matn, tarjima va istiloh” kitobida tarjima jarayoni va tarjima san‘atini tadqiq etishning tipologik, mantiqiy va lisoniy aspektlarini tahlil qilib bergan. [1.36] F. Saidovning “Matn va tarjima” mavzuidagi dissertatsiyasi vorisiylik va istilohot, tarjimada lisoniy me‘yor, soddalik va murakkablik mayllari, matn talqini va tarjima, ekvivalentlik va g‘ayrimuqobilik, in‘ikos va ayniyat qonunining tarjimaga dahldorlik jihatlari, muallif va mutarjim, asliyat bilan tarjimaning o‘zaro nisbati va munosabati, badiiy tarjimadan farqli o‘laroq, ilmiy va ilmiy-publitsistik tarjimaning o‘ziga xosligi, aniqlik va erkinlik, shuningdek, hijjalab o‘g‘irishning zarari, tahlil va tadqiqotda mantiq va tarjima, qayta yaratish san‘atida turli lisoniy qatlamlardan foydalanish zarurati hamda shu singari bir talay masalalarni yoritishga bag‘ishlangan.

M. Jabborning “Marksizm-leninizm klassiklari tarjima haqida” maqolasida siyosiy asarlar tarjimasida mazmun aniqligi birinchi masala ekanligi aytiladi. Shu muallifning “20 – 30-yillarda O‘zbekistonda ijtimoiy-siyosiy adabiyotlar tarjimasi” maqolasida ham siyosiy tarjima ishlari tarixi haqida so‘z yuritilib, 20 – 30-yillarda ijtimoiy-siyosiy asarlar tarjimasi o‘z yo‘nalishi bo‘yicha bir qadar rivojlangani aytiladi. [2.110].

Ijtimoiy-siyosiy asarlar tarjimalari bo‘yicha tadqiqotlar olib borgan M. Botirbekova o‘zining “Kapital” tarjimasiga oid ayrim mulohazalar” maqolasida ham “Kapital”ning o‘zbek tiliga aynan rus tili orqali o‘girilganini va buning natijasida rus tilidagi ko‘plab so‘z va iboralar, garchi tilimizda muqobili mavjud bo‘lsa ham, aynan harfma-harf o‘girilganini ta’kidlaydi.

Dilorom Rashidovanning “K. Marks va F. Engels asarlaridagi falsafiy terminologiya (ruscha va o‘zbekcha tarjimalarning nemischa asliyat bilan qiyosiy tahlili asosida)” mavzuidagi nomzodlik dissertatsiyasida, asosan quyidagi masalalarga e‘tibor qaratilgan:

1. “K. Marks va F. Engels asarlarida falsafiy terminologiya” deb ataluvchi bobida o‘sha davr falsafiy terminologiyasi xususiyatlari, asliyatdagi falsafiy atamalarning shakl va mazmun jihatidan tahlili va mualliflar tomonidan yaratilgan yangi falsafiy terminologiya masalalariga munosabat bildiriladi. [3.31].

2. “O‘zbek falsafiy terminologiyasining sovet davri taraqqiyoti” deb nomlanuvchi bobi uch bo‘limdan iborat bo‘lib, ularda uch masalaga e‘tibor qaratiladi. Birinchi bo‘limda o‘zbek falsafiy terminologiyasining oktyabr to‘ntarilishigacha va 20-yillar boshlaridagi tarixi; ikkinchi bo‘limda o‘zbek falsafiy terminologiyasining 1925 – 1966 yilgacha bo‘lgan davr falsafiy terminologiyasining shakllanishi; uchinchi bo‘limda esa marksizm asoschilari asarlarining o‘zbekcha va ruscha tarjimalari misolida o‘zbek falsafiy terminologiyasining kelib chiqishi, shakl va mazmun jihatlari tahlil qilinadi. [3.91].

Tadqiqot metodologiyasi (Research Methodology). Milliy g‘oya targ‘iboti va mustaqilligimizni mustahkamlashning ustivor yo‘nalishlari borasidagi fikr-mulohazalari, ilg‘or jahon tilshunos olimlarining lisoniy tarjimashunoslik borasida yaratgan ishlari, shuningdek, o‘zbek tarjimashunoslari tomonidan yaratilgan ilmiy tadqiqotlar ilmiy

maqolamizning metodologik asosi sifatida olindi. Avvalo: “Ijtimoiy-siyosiy atama nima o‘zi?” – degan savolga javob topishimiz lozim. Bu borada “O‘zbek tilining izohli lug‘ati”ga murojaat qiladigan bo‘lsak: «Ijtimoiy-siyosiy» iborasi arab tilidan olingan bo‘lib, jamiyat va siyosatga, ijtimoiy va siyosiy hayotga, jamoatchilik o‘rtasida olib boriladigan ijtimoiy va siyosiy ishlarga oid» [4.316] – degan ma’lumotni uchramiz. Ushbu ta’rifdan kelib chiqib, «ijtimoiy-siyosiy atama» deganda, avvalo, siyosiy, ma’muriy, ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlar olamida ijtimoiy borliqni ifodalash uchun sintaktik va lug‘aviy jihatdan ixtisoslashgan, kelib chiqishi nuqtai-nazaridan rang-barang nominativ birliklar tizimi tushuniladi.

Tahlil va natijalar (Analysis and results). Bir tilda yozilgan asarni yoki og‘zaki nutqni boshqa tilda ifodalanishini tarjima deymiz. Lekin xoh yozma, xoh og‘zaki tarjima bo‘lsin, uning o‘ziga xos tamoyillari va qonun-qoidalari bo‘ladi. Tarjimada ma’noni berish bilangina kifoyalani bo‘lmaydi. Muallif uslubi, asarda aks etgan milliylik, til jozibasi, hatto, asliyat matnida qo‘llangan ifoda va tasvir vositalari ham e’tibordan chetda qolmasligi kerak.

Ijtimoiy-siyosiy asarlar tarjimasida esa bu masalaga yanada jiddiyroq yondashish talab etiladi. Chunki bunday asarlar zaminida butun bir xalq, millatning tarixi, kelajagi, qolaversa, taqdiri yotadi.

Taniqli rus tarjimashunos olimi L. S. Barxudarov tarjima transformatsiyasi, ya’ni bir tildagi matn yoki og‘zaki nutqni boshqa tilga o‘girishning quyidagi usullarini ko‘rsatadi:

- 1) qayta joylashtirish;
- 2) almashtirish;
- 3) qo‘shimcha qilish;
- 4) tushirib qoldirish. [5. 190].

Qayta joylashtirish tamoyilida asliyat matnidagi so‘z, birikma, gap va matn tarjima tili imkoniyatlaridan kelib chiqib qayta amalga oshiriladi.

Dunyoning ko‘plab tillariga o‘girilgan “O‘zbekiston XXI asr bo‘lag‘asida: xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari” asarining inglizcha tarjimasi va ruscha nashri bunga misol bo‘la oladi.

Asliyatda:

“Bir narsa ravshanki, barqaror va jo‘g‘rofiy-siyosiy muvozanat saqlanib qolgan sharoitdagina bu mintaq jo‘shqin va sobitqadam rivojlanadi, jahon hamjamiyati uchun munosib sherik bo‘la oladi”. [6.9]

Bu matn inglizchaga quyidagicha o‘girilgan:

“But one thing is obvious: the region can achieve dynamic and sustainable development and be an honest partner for the world community only if stability and geopolitical balances are preserved”. [7.4].

Tarjimaga e’tibor qaratadigan bo‘lsak, avvalo, asliyatdan anglashilgan ma’no ingliz tilida to‘la aks etgan. Bu erda bir narsani hisobga olish kerakki, o‘zbek va ingliz tillarida jumla tuzilishi tartibi bir-biridan tubdan farq qiladi. Natijada so‘zlarning gapda joylashuvi biroz o‘zgargan. Bu parcha tarjimasida tushirib qoldirish yoki qo‘shimcha qilish hollari uchramaydi.

Ayni matnning ruscha nashrini ko‘ramiz:

“Ясно одно: регион сможет динамично и устойчиво развиваться и быть достойным партнером для мирового сообщества только в условиях сохранения стабильности и геополитического равновесия”. [8.9].

Bu yerda yuqorida keltirilgan tarjimaning qayta joylashtirish usuli asosida ish ko'rilgan. Rus tilidagi matn shundoqligicha ingliz tiliga o'girilgan. So'zlar joylashuvi o'zgarmagan. Ma'no to'la ravishda o'z aksini topgan. Lekin, asarning ruscha nashrida ba'zi bir sintaktik alomatlar inglizcha tarjimasidan farq qilgan.

Bu borada tarjimonlar almashtirish tamoyilidan ham foydalanishgan. L. S. Barxudarovning aytishicha, so'z shakli sifatida uning grammatik son, zamon shakli o'zgarishi mumkin bo'lsa, nutq bo'lagi sifatida tarjimada bir so'z turkumi boshqasi bilan almashadi. Bundan tashqari, sodda gaplar tarjimada qo'shma gap bilan yoki aksincha holatlar bo'lishi mumkin. [5.209].

Masalan:

"Orol dengizi muammosi uzoq o'tmishga borib taqaladi. Lekin bu muammo so'nggi o'n yilliklar mobaynida xavfli darajada ortdi". [6.124].

Kitobdan olingan ushbu matn asarning inglizcha tarjimasida quyidagicha ifodalangan:

"The roots of the Aral Sea problem date back for into the past, but the scope of it has expanded over the last decades". [7.75].

Bu erda "orol dengizi muammosi" o'zbek tilidagi gapda ega vazifasida kelgan bo'lsa, ingliz tilidagi tarjimasida "The roots" (ildizlari) iborasi gapda ega vazifasida kelgan. Bundan tashqari, o'zbek tilida ikkita sodda gapdan tashkil topgan matn inglizchada bitta qo'shma gap bilan ifodalangan. Demak, tarjimada gapning grammatik shakli o'zgargan. Lekin asliyatda berilgan «xavfli darajada» iborasi ingliz tilida ifodasini topmagan.

Ushbu matn rus tiliga quyidagicha berilgan:

"Проблема Аральского моря корнями уходит в далекое прошлое. Но угрожающие масштабы приняла в последние десятилетия". [8.118].

Shu o'rinda bir misolga e'tibor qaratamiz:

"Biz yengil yo'lni qidirmadik". [6.192].

Ushbu gap kitobning inglizcha tarjimasida quyidagicha ifodalangan:

"We have selected the most difficult road". [7.165].

Bir qarashda, asliyatda berilgan "Biz engil yo'lni qidirmadik" inkor gapi inglizchaga "We have selected the most difficult road" tarzida tasdiq shaklida o'girilgan. Lekin ma'no o'zgarmagan. Bunday tarjima tamoyili haqida L. S. Barxudarov quyidagi fikrlarni bildirgan: "Asliyatda tasdiq shaklida berilgan gap yoki iborani tarjima tilida inkor shaklda ifodalash yoki aksincha tarjima qilish *antonimik tarjima* deb yuritiladi". [5.215]. Yuqoridagi misolimizda inkor shaklida berilgan butun boshli gap tasdiq shaklda ifodalangan.

Ushbu gap kitobning ruscha nashrida quyidagicha berilgan:

"Мы же выбрали наиболее трудный путь". [8.177].

Ma'lumki, ijtimoiy-siyosiy asarlar tarjimasi badiiy tarjimaga nisbatan bir qadar aniqlikni talab qiladi. Badiiy tarjimada asliyat matnidan anglashilgan ma'noni qayta yaratish uchun turli badiiy vositalar, har xil bo'yoqlardan foydalangan holda erkinroq harakat qilish imkoniyati bor. Ijtimoiy-siyosiy asarlar tarjimasida ma'no - birinchi darajali masala. Bunda aniqlik birlamchi.

Bu borada amalga oshirilgan tarjimalarda ba'zan kamchiliklarga ham duch kelamiz.

Asarning asliyat matnida berilgan "Aqidaparastlikni yoyish" [6.44] iborasi muallif tomonidan o'z o'rnida mahorat bilan qo'llanilgan. Asar muallifi ushbu iboradan bugungi kunda dolzarb bo'lgan muammolarni hal etish borasidagi fikrlarini ifodalashda foydalangan.

Ushbu ibora asarning Angliyada “Curson” nashriyotida nashr qilingan inglizcha nashrida “to disseminate fundamentalism” [7.25] tarzida berilgan. Aslida ingliz tilidagi “to disseminate” soʻzi “to spread” soʻzi bilan sinonim boʻlib, oʻzbek tiliga “yoymoq”, “tarqatmoq” [9.174] degan maʼnolarni beradi. Aynan shu soʻz asarning yana bir – (“Oʻzbekiston” nashriyotida chop etilgan) tarjimon V. Pogorelskiy tomonidan oʻgirilgan inglizcha tarjimasida ham “to disseminate” deb tarjima qilingan. Bu erda tarjimonlar soʻz tanlashda toʻgʻri va maʼqul yoʻldan borishgan. Shu yerda bir narsaga eʼtibor qaratish kerakki, asar muallifi “Islom fundamentalizmi-aqidaparastlik” deb ana shu “islom fundamentalizmi” ham aqidaparastlikning bir koʻrinishi ekanligini taʼkidlamoqda. [6.44]. Tarjimonlar ham “aqidaparastlik” soʻzini “fundamentalizm” deb tarjima qilganlar.

Yuqorida, «aqidaparastlik»ni «fundamentalizm»ning bir koʻrinish sifatida koʻrdik, tarjima ishida ham bu narsa oʻz aksini topgan. Lekin, tarjima ishini tahlil etishda davom etsak, aslyat matnidagi «aqidaparastlarning maqsadi» [6.45] iborasi asarning Buyuk Britaniyada chop etilgan inglizcha tarjimasida «Islamists are aiming» [7.26] deb berilgan. Yaʼni, «aqidaparastlar» - «Islamists» tarzida oʻgirilgan. Aynan shu ibora asarning V. Pogorelʼskiy tarjimasida esa “Islamists target” [10.39] tarzida berilgan. Vaholanki, aslyat matnida “islomchilar”ni aqidaparastlar deb aytilmagan. Bu aslyat matndagi mazmunga tamoman zid.

Mustaqillik sharofati bilan tashkil etilgan Oʻzbekiston musulmonlari idorasining diniy-ijtimoiy, ilmiy-adabiy nashri boʻlmish “Hidoya” jurnali Evropadagi nufuzli axborot agentliklaridan biri boʻlmish Reyter maʼlumotlariga asoslanib Evropa Ittifoqining oʻzi “Islom terrorizmi” atamasiga qarshi ekanligi toʻgʻrisida xabar beradi. [11.4]. Maqolada aytilishicha, “Islom terrorizmi” yoki “Islom aqidaparastligi” kabi nomunosib va noilmiy atamalardan foydalanishni qonundan tashqari deb eʼlon qilish lozimligini Evropa Ittifoqi tarkibiga kirgan koʻplab mamlakatlarning nufuzli kishilari taʼkidlamoqdalar. Unda shu sohaga oid mutaxassislar mazkur atamalar Islom shaʼniga nomunosib shubha va notoʻgʻri fikrlar tugʻdirishiga urgʻu beradilar. Maqolada Ovrupo Ittifoqining terrorchilikka qarshi kurash boʻyicha idorasi rahbari Gijz de Vraysning – terrorchilik jahon dinlarining birontasiga ham xos narsa emas, degan fikrining bugun alohida dolzarblik kasb etishi aytib oʻtilgan.

Aslini olganda aqidaparastlar nafaqat islom dunyosida, balki, boshqa dinlarda ham mavjud. Bundan tashqari bu narsa faqat Oʻzbekistonda emas, balki butun dunyo boʻylab oʻz xurujini namoyon etmoqda. Aqidaparastlikni fundamentalizm deb olish mumkin, lekin “islomchilar” deb tarjima qilish umuman notoʻgʻri. Tarjima matnini oʻqigan inglizzabon oʻquvchisi islomchilarni aqidaparast, fundamentalist deb tushunishi mumkin. Bu esa boshqa til, boshqa millat, boshqa din vakilida islom dunyosiga nisbatan tamomila zid tasavvur uygʻotishi mumkin. Bu borada taniqli olim Muhammadjon Imomnazarov “Dinni aqidaparastlik darajasida tushunish insonlar orasida arzimagan narsadan nifoq chiqishiga, balki ogʻir xunrezliklargacha olib kelishi mumkin. Bunday yondoshuvlarda turli din vakillari orasidagina emas, hatto bir dinga eʼtiqod qiluvchilar orasida ham qonli nizolar kelib chiqishi hech gap emas” [12.51], - deya eʼtirof etadi. Aslini olganda «islom» soʻzi arab tilidan olingan boʻlib, Muhammad paygʻambar asos solgan din; musulmon dini. [13.336]. Shunga koʻra «islom»chi islom diniga eʼtiqod qiluvchi kishi maʼnosini anglatadi. Buni negadir gʻarb tarjimonlari rus tiliga «islamisty», ingliz tiliga «Islamists» tarzida oʻgirishgan. Goʻyo bu bilan aslyat matnida berilgan «aqidaparast» soʻzining maʼnosini oʻz tillarida qoyilmaqom ochib berganday boʻladilar. Ammo, bu erda jiddiy muammo bor. U ham boʻlsa, islom diniga boʻlgan

munosabat masalasi, ya'ni yuqoridagi misolda ta'kidlanganidek, xalqaro ijtimoiy-siyosiy lug'atlarda so'z yasovchi qo'shimcha bo'lmish «-ist»dan nojo'ya, noo'rin foydalanishdir.

Xulosa va takliflar. Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, har bir davr ijtimoiy-siyosiy asarlar tarjimasi masalasiga o'ziga xos nuqtai-nazardan qaralgan. Sobiq ittifoq davrida asosiy e'tibor rus tilidagi markscha-lenincha ruh bilan sug'orilgan asarlarni o'zbekchaga o'girishga qaratilgan bo'lsa, O'zbekiston mustaqillikni qo'lga kiritgach, asosiy e'tibor jahon hamjamiyati bilan tenghuquqli munosabatlarni o'rnatish tomon burildi. Bunda umuminsoniy qadriyatlarni ilgari suruvchi asarlar xorijiy tillardan to'g'ridan-to'g'ri o'zbek tiliga va o'z navbatida o'zbek tilida yaratilgan sara asarlarni xorijiy tillarga bevosita tarjima qilish masalasi diqqat markazga chiqdi. Buning uchun shu soha terminologiyasi etarli darajada rivojlangan bo'lishi bilan birgalikda, tarjimon asliyat tilini mukammal bilishi talab qilinadi. Asliyat asarini tarjima tilida ta'sirchan va tushunarli qilib ifodalash uchun ravshan so'zlar va ochiq uslub kerak bo'ladi. Bu albatta shu sohada yaratilgan lug'atlar bilan ham bog'liqdir.

Kelajakda ijtimoiy-siyosiy asarlar tarjimasi borasida katta-katta ilmiy izlanishlar olib borilsa va shu sohada asliyatdan tarjima ishlarini amalga oshirish imkoni yaratilsa, maqsadga muvofiq bo'lar edi.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Саломов Ф. Матн, таржима ва истилоҳ. Т.: 1989.
2. Жабборов М. 20-30 - йилларда Ўзбекистонда ижтимоий-сиёсий адабиётлар таржимаси. “Таржима муаммолари”, мақолалар тўплами. Т.: 1991.
3. Рашидова Д. “К. Маркс ва Ф. Энгельс асарларидаги фалсафий терминология” (улар асарларининг русча ва ўзбекча таржималарини немисча аслияти билан қиёсий ўрганиш асосида). Дисс. Т.: 1972.
4. Ўзбек тилининг изоҳли луғати. 2 томли, “Рус тили” нашриёти, М.: 1981. 1-том.
5. Бархударов Л. Язык и перевод. -М.: 1975. - С. 190.
6. Каримов И. Ўзбекистон XXI аср бўсағасида: хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари. –Тошкент: Ўзбекистон, 1997.
7. Karimov I. Uzbekistan is on the Threshold of the Twenty-First Century: Threats to Security, Conditions of Stability and Guarantees for Progress, -G.B.: “Curzon”, 1997.
8. Каримов И. Узбекистан на пороге XXI века: угрозы безопасности, условия и гарантии прогресса. –Москва: Дрофа, 1997.
9. Macmillan English Dictionary, for Advanced Learners, United Kingdom, 2004.
10. Karimov I. Uzbekistan is on the Threshold of the Twenty-First Century: Threats to Security, Conditions of Stability and Guarantees for Progress, -Т.: “Uzbekistan”, 1997.
11. Европа Иттифоқи “Ислом терроризми” атамсига қарши. Ҳидоя. Ўзбекистон мусулмонлари идорасининг диний-ижтимоий, илмий-адабий нашри. Тошкент, 2006, 4-сон.
12. Имомназаров М., Эшмухаммедова М. Миллий маънавиятимиз асослари, Тошкент, “Тошкент ислом университети”, 2001, -Б.51.
13. Ўзбек тилининг изоҳли луғати, Москва, 1981, 2-том, -Б.336.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ**

№ 11 (4) – 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

**Ижтимоий-гуманитар фанларнинг
долзарб муаммолари**” электрон
журнали 2020 йил 6 август куни 1368-
сонли гувоҳнома билан давлат
рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой
тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-
уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).